

Jedinou českou fabriku, která byla schopna vyrobit vakcíny, zabraly američané

- CZ24 News | 5. června 2020

ČESKO: Osada Bohumil je symbolem vzestupu i pádu české výroby sér a očkovacích látek. O místní továrnu stát před 20 lety přišel, teď hledá cesty, jak navázat spolupráci s firmou, která by zde chtěla vyrábět vakcínu proti covid-19.

Sice nenápadná, avšak i při zběžném pohledu přes plot dobře zainvestovaná. Tak se jeví továrna v osadě Bohumil u Kostelce nad Černými lesy.

Osamocený areál firmy Praha Vaccines obklopený polemi a lesem nyní dává práci asi 150 lidem. Málokdo by ale asi tipoval, že by někdo mohl být ochoten za nevelkou středočeskou fabriku zaplatit čtyři miliardy korun. A právě to se v minulých dnech stalo.

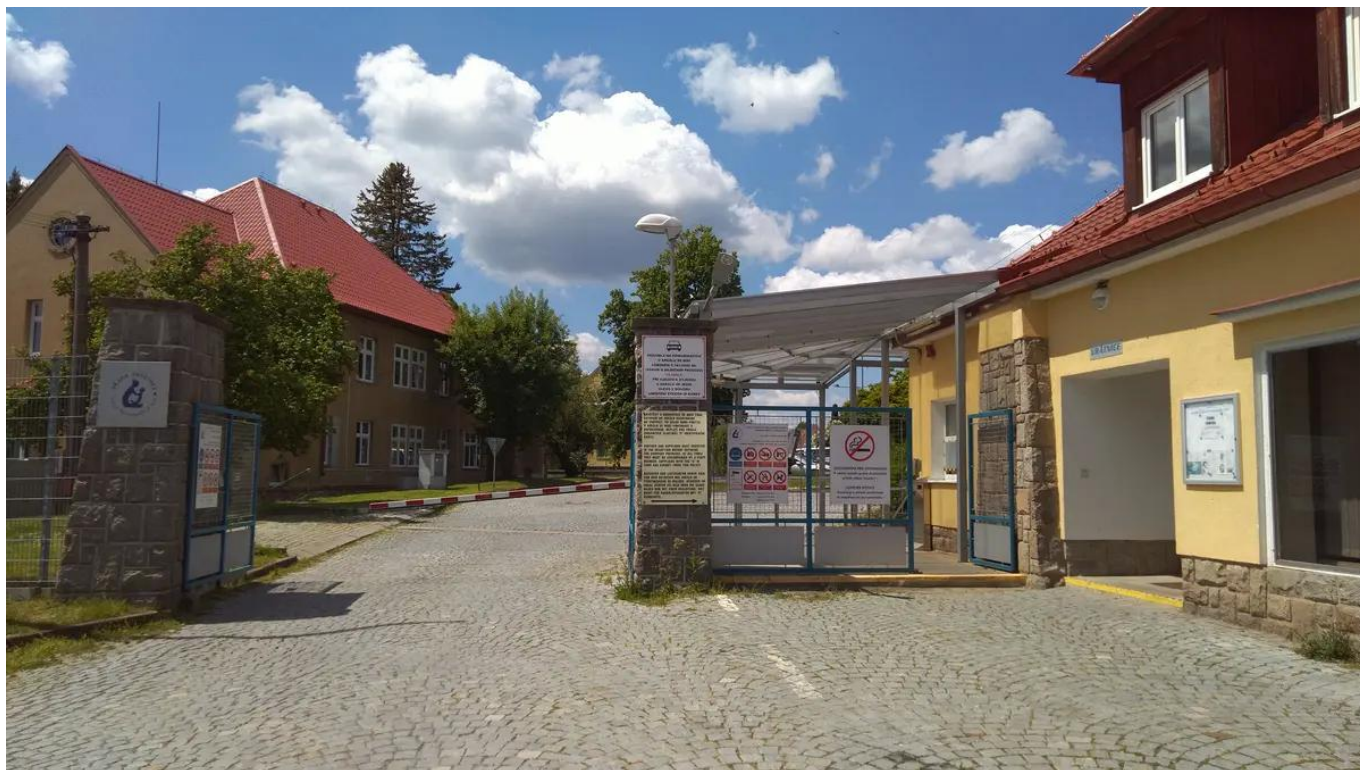
Jisté je, že podobné výrobní závody mohou mít brzy cenu zlata a jméno osady v katastru obce Jevany je radno si dobře zapamatovat. V příštích měsících o ní ještě může být řeč.

Podle všech dostupných informací jde totiž momentálně o jediný provoz v Česku, kde je možné ve větších objemech začít vyrábět vakcínu proti infekční chorobě covid-19.

„Jinde by to bylo v podstatně menších objemech,“ reagoval na dotaz Seznam Zpráv i nový vládní zmocněnec pro vědu a výzkum ve zdravotnictví Roman Prymula.

Jak to vypadá v Bohumili?

Závod je teď v rukou Američanů

Privátní území amerických majitelů

Nikde ale není psáno, že případně vyráběná vakcína musí prioritně směřovat na český trh. A je téměř vyloučené, že by závod v Bohumili vyráběl vakcínu českého původu, k níž nyní směřuje veškeré úsilí trojice státních ústavů spadajících pod Ministerstvo zdravotnictví.

Areál v Bohumili sice téměř osmdesát let (1923 až 2001) patřil státu, ale poslední dvě dekády je v rukou zahraničních majitelů.

Právě minulý týden se novým vlastníkem stala americká biotechnologická společnost Novavax, kótovaná na technologické burze Nasdaq, a ta má v Bohumili své vlastní byznysové plány. A to výhradně se svou vlastní vakcínou, kterou teď také horečnatě vyvíjí. V květnu už zahájila první fázi klinického hodnocení na 130 dobrovolnících v Austrálii, v červenci mají být k dispozici předběžné výsledky.

Za závod v Bohumili Američané zaplatili 167 milionů dolarů (v přepočtu čtyři miliardy korun). Český podnik koupil Novavax od dosavadních indických majitelů (rodinné firmy Cyrus Poonawalla Group), kteří areál vlastnili od roku 2017 a ještě loni v Bohumili plánovali rozsáhlé investice do rozšíření výroby vakcíny proti dětské obrně.

Před Indy pak v Bohumili mnoho let působila americká firma Baxter, která podnik koupila v roce 2001 a až do roku 2015 se věnovala výrobě vakcín proti chřipce.

„Právě ona do toho areálu hodně investovala a zasadila se o to, jak dnes vypadá. Pro mě to byla nejlepší práce mého života,“ vzpomíná u brány areálu v Bohumili jedna z bývalých zaměstnankyň.

Vojtěch: Možných míst je více

I s pomocí výrobní kapacity v Bohumili chce nový americký vlastník splnit svůj ambiciózní cíl. Totiž, že už v příštím roce vyrobí jednu miliardu dávek vakcíny proti covid-19, pokud bude její vývoj úspěšný.

Jestliže se Česko chce dostat co nejrychleji k vakcíně, potom by sázka na spolupráci a komunikaci s americkou firmou Novavax teď patrně dávala větší smysl než nejistý vývoj vlastní vakcíny, v jehož úspěch nevěří ani špičky české vědy.

„Pokud bychom skutečně chtěli uplatnit národní zájem, rozhodně by se někdo na vládní úrovni měl o to dění v Bohumili začít zajímat,“ myslí si ředitel Biologického centra Akademie věd ČR Libor Grubhoffer.

Právě on byl jedním ze signatářů nedávného otevřeného dopisu ministru zdravotnictví Adamu Vojtěchovi. S dalšími sedmi akademiky, členy Učené společnosti ČR, zpochybnili způsob, jakým se český stát pustil do vývoje „malé české vakcíny“.

Vládní zmocněnec Roman Prymula navázání komunikace s firmou Novavax připouští. „Ano, jednání už proběhlo. Zatím je v důvěrném módu,“ reagoval na dotaz redakce bez dalších podrobností.

Zda bylo zmíněné jednání nějak koordinované i se šéfem resortu zdravotnictví Adamem Vojtěchem, s nímž Prymula nemá zrovna dobré vztahy, není jasné. Každopádně Vojtěch na rozdíl od daleko skeptičtějšího Prymuly stále obhájí smysluplnost ryze české cesty.

Když se ale Seznam Zprávy ministra dotazovaly, kde konkrétně by chtěl českou vakcínu vyrábět, když Bohumili už „obsadili“ Američané, žádné jiné konkrétní místo neuvedl.

„Možných výrobních míst v ČR je více,“ tvrdí Vojtěch, aniž by jediné další zmínil. „Nicméně musí tomu předcházet řada kroků, zejména povolení k výrobě od Státního ústavu pro kontrolu léčiv. Vzhledem k tomu, že vývoj vakcíny proti covid-19 je v první fázi, je tato otázka zatím předčasná,“ doplnil své vyjádření Adam Vojtěch.

Když chce kovář dělat elektroauta

Velmi neurčitě o výrobních kapacitách pro českou vakcínu hovoří i poslankyně za hnutí ANO Věra Adámková, vedoucí společného výzkumného týmu tří státních ústavů spadajících pod Vojtěchovo ministerstvo.

Když se jí redakce na možné místo výroby ptala, jen pokrčila rameny a uvedla, že by chtěla, aby se

i zástupci výrobců do probíhající diskuze kolem české vakcíny co nejvíce zapojili.

Právě jméno Věry Adámkové ale dráždí lidi nejen v akademických kruzích. V očích mnohých sráží hodnověrnost celého domácího projektu a představuje reputační riziko. I proto, že Adámková je původní profesí kardioložka, nikoliv odbornice na vakcíny. A také proto, že na tuto práci nemá ani čas, jelikož má mnoho jiných aktivit.

„Pokusy týmu, který vede paní doktorka-kardioložka, to je jako kdyby se kovář ve své dílně rozhodl, že bude vyrábět elektroauta s vodíkovým palivem pro celý svět, a to již příští rok,“ komentoval pro Seznam Zprávy nevěřícně jmenování Adámkové do čela výzkumného týmu někdejší dlouholetý generální ředitel a také bývalý spolumajitel farmaceutické firmy Zentiva Jiří Michal.

Mnozí experti, jako třeba místopředseda Akademie věd ČR Zdeněk Havlas, poukazují právě i na to, že vývoj zatím není vůbec provázán s farmaceutickým průmyslem, jak bývá jinde standardem.

„To, co nám na tom vadí nejvíc, je taková ta trošku naivita v tom, jak se to bude řídit a jak se to bude financovat. Je optimální, když má vývoj vakcín v ruce farmaceutická firma nebo někdo od farmaceutické firmy, kdo ví přesně, jaká je posloupnost kroků při vývoji, schvalování, má možnost dát to potom i do výroby a postarat se o distribuci,“ uvedl Havlas.

V podobném duchu o nutnosti propojení hovoří i Jakub Dvořáček, výkonný ředitel Asociace inovativního farmaceutického průmyslu.

„Objevení slibné kandidátní vakcíny je vždy jen prvním krokem. Pokud se akademickému centru toto podaří, dochází k diskuzi s potenciálním výrobcem, to jest nadnárodní farmaceutickou společností, která by vakcínu dokázala provést všemi fázemi klinického hodnocení, registrací u mezinárodních i lokálních úřadů a následně zajistila v dostatečném množství výrobu přípravku. I výroba vakcíny je přitom velmi složitý, fázovaný proces, k jehož provádění je nutné dodržení řady regulačních opatření. Získání všech potřebných povolení k této činnosti může trvat i několik let,“ poukazuje Dvořáček na nedoceněná úskalí celého procesu.

Všechny vakcíny z dovozu

Jisté je to, že v odborných kruzích není zatím nic známo o tom, že by případnou výrobu vakcíny na území Česka dokázal v potřebném objemu zvládnout nějaký jiný výrobce než dnes Američany vlastněný závod v Bohumili.

O žádných jiných odpovídajících kapacitách, na které by se vláda mohla v případě potřeby obrátit, neví ani profesor Roman Chlíbek, vědecký sekretář České vakcinologické společnosti. Jak také uvedl, v tuto chvíli se prakticky veškerý sortiment vakcín, v Česku používaný, dováží (k velkým světovým producentům vakcín patří nadnárodní koncerny Sanofi Pasteur, GlaxoSmithKline či Pfizer).

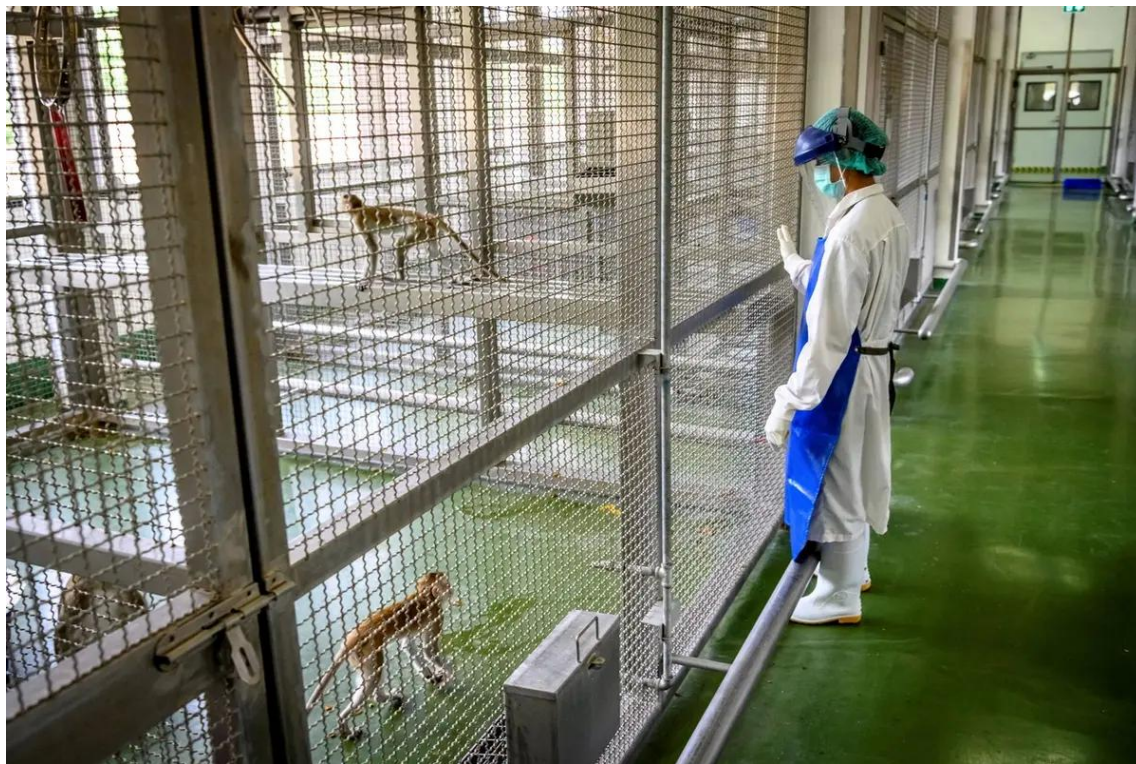
A tak Chlíbek podobně jako mnoho dalších expertů lituje zániku někdejšího Ústavu sér a očkovacích látek, jehož bylo odloučené pracoviště v Bohumili dlouho součástí.

„Krizové stavy a pandemie jasně dokládají, že výrobní kapacity pro vakcíny u nás chybí a že je to

velká škoda a ztráta, že se to u nás neudrželo," uvádí Roman Chlábek.

Takhle testují na opicích vakcínu na covid-19

Z amerického daru

Ještě před sto lety se v Bohumili nacházel hospodářský dvůr, který náležel šlechtickému rodu Lichtenštejnů. V roce 1923 kníže Jan II. velkostatek odprodal za půl milionu československému státu.

Smlouvu s ním podle historických pramenů podepisoval tehdejší ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Jan Šrámek, předseda lidovců.

Bylo to v poválečném období, kdy Evropa kromě jiných problémů bojovala s následky mnohých infekčních chorob – břišního tyfu, záškrtu, spalniček, tuberkulózy a také pandemie španělské chřipky.

Vláda nové republiky hledala cesty, jak zdraví obyvatel lépe ochránit a předcházet epidemiím. A jak také například řešit otázky hygieny či kvality potravin. Jedním z proklamovaných cílů byl i vývoj a výroba terapeutických sér a vakcín. Zvlášť byla v té době zmiňována potřeba očkování proti neštovicím a vzteklině.

A z těchto politických cílů vzešel úkol vybudovat novou centrální instituci, která by toto vše zabezpečovala.

A tak se na pozemcích v sousedství pražské vinohradské nemocnice začal stavět Státní zdravotní ústav. S vydatnou finanční výpomocí americké Rockefellerovy nadace. Slavnostní otevření bylo v listopadu 1925.

Ústav měl několik samostatných oddělení. Dvůr v Bohumili byl nakonec vybrán jako jediné odloučené mimopražské pracoviště. Byla tam zřízena sérová stanice s chovem zkušebních zvířat, hlavně koní, k výrobním účelům. Ze dvora ale také třeba putovaly zemědělské produkty do kuchyně v pražském ústavu.

Ted' by se nám hodil

Systém v zásadě fungoval v souladu s původním plánem až do komunistického převratu v roce 1948. Po něm byla výroba sér a očkovacích látek oddělena. Nejdříve vznikl národní podnik Biogena a po něm již uváděný Ústav sér a očkovacích látek.

„Tam já jsem se v osmdesátých letech vyučil. Byl to svým způsobem úžasný podnik, výzkumně-vývojově-výrobní, který by se nám teď velmi hodil, byť byl i on tehdy poznamenán všemi neduhy centrálního řízení. Nicméně se svými produkty zaujímal klíčovou pozici na celém trhu RVHP,“ vzpomíná na své postgraduální studium v ústavu již jednou zmíněný profesor Libor Grubhoffer (63), nyní ředitel Biologického centra Akademie věd ČR.

Vybavuje si svou práci v jednom z prvorepublikových domů ve Šrobárově ulici u vinohradské nemocnice, kde pracoval pod uznávaným českým virologem Dimitrijem Slonimem, jehož otec byl čelním představitelem ruské „bílé“ emigrace, která uprchla před bolševiky. Připomíná hlavně Slonimovu klíčovou práci na vakcíně proti dětské obrně, kterou se Československu jako první zemi na světě podařilo vymýtit už v roce 1960.

„Když jsem tam já tehdy byl, tak se nově vyráběla vakcína proti spalničkám a byl dokončen vývoj a zahájena výroba vakcíny proti příušnicím,“ popisuje v rozhovoru pro Seznam Zprávy Grubhoffer, čeho všeho byl jako mladý aspirant účasten.

I on se dodnes těžko smíruje se špatným koncem transformace státního podniku Ústav sér a

očkovacích látek, k níž došlo po sametové revoluci.

Luxusní byty od Sekyry

Oficiální sídlo zaniklého Ústavu sér a očkovacích látek bylo za minulého režimu na Praze 10, na adrese Wilhelma Piecka 108 (dnes Korunní 108).

Areál na pražských Vinohradech (někdejší čokoládovny Orion) v rámci polistopadové transformace nakonec připadl výrobní firmě Sevapharma, což byla stoprocentní dcera podniku Sevac.

V roce 2004 Sevapharmu ovládl pražský developer Luděk Sekyra. A ten na místě sídla někdejšího ředitelství ústavu realizoval svůj developerský projekt s luxusními byty nazvaný Rezidence Korunní.

Hořké vzpomínky na likvidaci ústavu

K 1. lednu 1994 přešel majetek ústavu na Fondem národního majetku nově založenou akciovou společnost Sevac.

Kabinet Václava Klause v roce 1995 podpořil ambiciózní projekt, který počítal s tím, že Sevac vybuduje zcela nový český závod na zpracování krevní plazmy a výrobu krevních derivátů.

A právě v Bohumili se kvůli tomu začala stavět továrna, jejíž výstavba postupně spolykala 800 milionů korun. Svého času se jí ale přezdívalo „Bílý Temelín“, což byla paralela k podobně dlouho stavěné jihočeské jaderné elektrárně.

Nicméně ta nakonec zprovozněna byla, kdežto fabrika podniku Sevac nikoliv a kvůli dluhům posléze skončila v likvidaci.

Mrtvý areál v Bohumili v květnu 2001 nejdříve koupila soukromá realitní firma Firenzia Shelf, která jej už v prosinci téhož roku přeproдалa americké skupině Baxter, o níž již byla řeč.

Dál už je příběh znám. Po ní přišli Indové s vakcínou proti dětské obrně a minulý týden americký Novavax se svým projektem ohledně covid-19. Nicméně krach Sevacu s továrnou v Bohumili je dodnes pro mnohé pamětníky i velmi smutným příběhem o krachu domácí výroby vakcín.

„Jednou jsem se byl ze zvědavosti v Bohumili podívat, když jsem jel kolem. A nestačil jsem se divit, jak je to teď nádherný závod. Ale z toho, jak po revoluci proběhla transformace Ústavu sér a očkovacích látek a jak byl zničen po mém soudu velmi úspěšný domácí systém vývoje a výroby vakcín, který byl budován už od první republiky a ani komunismus jej nestačil nějak negativně poznamenat, jsem dodnes velmi rozmrzelý. Nepřestává mě to ani po letech trápit,“ přiznává hořkost v srdci profesor Grubhoffer.

JIŘÍ PŠENIČKA